

משרד החינוך והתרבות - המחלקה לתרבות תורנית

עלון הדרכה להוראת פרשת השבוע
ע"פ הגליונות של נחמה ליבוביץ

ויגש (תשכ"ד)

מ"ו ה' - כ"ז

גליונות עוסק באתם פסוקים שרב תכנם שמות יורדי מצרים וכן סכומי מספר הנפשות היורדים. ידועה השאלה על מספר הנקובים כאן בשם וכבר נשאלה ע"י קדמונים, וכך מנסח את השאלה אברבנאל:

השאלה במספר בני יעקב, שבא בזאת הפרשה, כי בבני לאה אמר הכתוב "כל נפש בניו ובנותיו שלשים ושלש" שוב ומנה ולא המצא שהם כי אם שלשים ושתיים?

עוד מנה כל הנפש הבאה ליעקב מצרימה יוצאי ירך יעקב ששים ושש, והם באמת כפי המספרים שעשה שבעים, וכפי המספר האמתי מאותם הפרטים הם ששים ושבע; ועם שני בני יוסף הם ששים ותשע - לא שבעים?

והנה ידועה דרך חז"ל בישוב קושיה זו שהנפש השבעים (החסרה כאן) היא יוכבד שנולדה בין החומות, והיינו שאי אפשר למנותה בין הבאים מצרימה (כאשר טעם המלה "הבאים" למעלה בבית, מפני שעדיין אינה בין היוצאים לרדת מצרימה) ואפשר למנותה בין הבאים מצרימה (אם הטעם למטה באל"ף). וכבר התנפל הראב"ע בלעג ארסי על מדרש זה והשיג עליו הרמב"ן, ואף הוא בחריפות גדולה. (ע' לוכוח זה גליון ויהי תש"ג).

אנו עסקנו בישובים אחרים שנתנו לבעיות אלה ביחוד ע"י הרשב"ם. יפה העיר בנו יעקב (בפרושו לבראשית בגרמנית)

על כתוב להתגבר במנין זה על כמה קשיים. רצתה התורה מצד אחד למנות את כל יוצאי ירך יעקב, ומצד שני רצתה לספר לנו על היורדים מצרימה כעת; והנה מבין "יוצאי ירך יעקב" כבר ירד בן אחד הרבה שנים לפני כן מצרימה (ואי אפשר למנותו בין הבאים עתה מצרימה) ושני בניו נולדו לו שם (ובכלל אינם משתייכים על הבאים מצרימה). לכן מבדיל הכתוב בין אותם הבאים מצרימה עם יעקב במסעו זה והם המוזכרים בפסוק כ"ו: "כל נפש הבאה" (וכאן הטעם למטה) "ליעקב מצרימה", והם אלה אשר עליהם נאמר בפסוק זו שיעקב "הביא אתו מצרימה", ובין אלה הנמצאים אחר כך כבית יעקב לאחר הגיעם מצרימה בארץ ההיא והם המוזכרים בפסוק כ"ז ונקראים שם "הנפש לבית יעקב הבאה" - וכאן הטעם למעלה - מצרימה", ואם כי אין להבין את הבטוי "הבאה" על בני יוסף כמשמעו וכן לא רצתה התורה למנות אלא את השבעים, אחר מספר קבוע ואחיד (בשבעים נפש ירדו...) וכן לא רצתה לותר על מטבע הלשון של "יוצאי ירך יעקב" אשר אף מספרם נקבע כשבעים.

דבריו אלה יעזרו לנו להבין את דברי הרשב"ם ורש"י בשאלות א, ג, וה. לשאלה ד וביחוד לדברי הראב"ע נביא בזה את דברי אחד מראשוני פרשניו.

ר' יוסף שלוד"ל: אם זה אמת, למה לא מת שאלו בן הכנענית? והקשה ר' יוסף המבאר אומר: הכי קרא שמו יוסף שלוד"ל? כי לא יוסיף! וכי יוסיף מכאוב, כי הוא שלול ודל מכל חכמה. כי הנה אברהם אבינו ע"ה אמר: "וגם אמנה אחותי בת אבי היא אך לא בת אמי ותהי לי לאשה" (כ' י"ב) ומשמעות דבריו שאלו היתה בת אמו היתה אסורה עליו, ואיך ישא שמעון את בת האם!?

צמת: שתקשה: למה לא מת שאלו בן הכנענית? היה לו להקשות על שילה שהוא אחיהם (= של ער ואונן). והפירוש הנכון הוא, כי ער ואונן היו בני כנעניות והיו גם כן רשעים בעצמם, כמו שכתוב, אבל שאלו ושילה אע"פ שהיו כנענים מן האם בעצמותם לא היו רשעים! ומי שאינו רשע בעצמו למה ימות? מה עשה?